University of Groningen

Orde door recht in de Republiek Nagorno-Karabach

Karapetian, G.

Published in:
 RegelMaat

DOI:
[10.5553/RM/0920055X2021036001005](https://doi.org/10.5553/RM/0920055X2021036001005)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
 2021

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Karapetian, G. (2021). Orde door recht in de Republiek Nagorno-Karabach. *RegelMaat*, 2021(1), 67-75.
<https://doi.org/10.5553/RM/0920055X2021036001005>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

BUITENLANDS NIEUWS

Orde door recht in de Republiek Nagorno-Karabach

G. Karapetian

1. Inleiding

De Franse jurist en socioloog Maurice Hauriou (1856-1929) beschouwde de handelingseenheid staat als het resultaat van een proces van institutionalisering. In zijn staatsbegrip heeft de institutionalisering binnen een samenleving tot doel om weerstand te bieden tegen algemene gevaren en om te voorzien in gemeenschappelijke behoeften.¹ Het creëren van verschillende instituties en het door middel daarvan reguleren van het gedrag van ingezetenen zijn volgens deze auteur de bouwstenen tot de wording van een staat. De wordingsgeschiedenis van de in de zuidelijke Kaukasus gelegen Republiek Nagorno-Karabach past naadloos bij Haurious staatsbegrip. Na haar onafhankelijkheidsverklaring in 1992 doorging zij een proces van institutionalisering en normering om orde in de samenleving te bewerkstelligen en te bewaken te midden van een voortdurende externe dreiging.

Hoewel de entiteit door de internationale gemeenschap niet wordt erkend als een onafhankelijke staat, maar als onderdeel van de Republiek Azerbeidzjan wordt beschouwd, heeft de vroegtijdige institutionalisering na de onafhankelijkheidsverklaring in 1992 ertoe geleid dat Nagorno-Karabach *de facto* als een onafhankelijke staat fungeert. Tijdens het meest recente militaire offensief van Azerbeidzjan in het najaar van 2020 tegen Nagorno-Karabach toonden de door de bevolking van Nagorno-Karabach gelegitimeerde instituties hun belang. Het constitutionele functioneren van een entiteit die door de eigen bevolking gelegitimeerd is, maar door de internationale gemeenschap niet wordt erkend, kan in meer opzichten fascinerend zijn. In deze bijdrage zal worden stilgestaan bij de rol van institutionalisering in het staatsvormingsproces van Nagorno-Karabach. In het bijzonder zal aandacht worden besteed aan verschillende constitutionele regelingen die hebben bijgedragen aan zijn staatsvormingsproces. De opzet van de bijdrage is als volgt. Allereerst zullen beknopt enkele (betrekkelijk) recente historische ontwikkelingen worden geschetst. Vervolgens wordt het vizier gericht op de rechtsorde van Nagorno-Karabach: welke constitutionele ontwikkeling heeft deze entiteit doorgemaakt na haar onafhankelijkheidsverklaring? In de slotparagraaf

1 H. Dooyeweerd, 'De "théorie de l'institution" en de staatsleer van Maurice Hauriou. Deel I', *AR Staatkunde* (14) 1940, p. 301-347; H. Dooyeweerd, 'De "théorie de l'institution" en de staatsleer van Maurice Hauriou. Deel II', *AR Staatkunde* (15) 1941, p. 42-70; J. Gilles, 'La théorie de l'institution de Maurice Hauriou et les associations', *Les Annales de la recherche urbaine* (89) 2001, p. 19-22.

wordt ingegaan op de institutionalisering van de samenleving in Nagorno-Karabach in verband met zijn staatsvormingsproces.

2. Het conflict over Nagorno-Karabach

In het najaar van 2020 voerde Azerbeidzjan, met politieke en logistieke steun van Turkije en door deze gerekruteerde Syrische huurlingen,² een militaire aanval uit op Nagorno-Karabach teneinde het gebied te veroveren. De oorlog duurde in totaal 44 dagen en kostte duizenden mensenlevens. Azerbeidzjan nam grote delen van Nagorno-Karabach in en als gevolg van een verklaring tussen de staatshoofden van Armenië, Azerbeidzjan en Rusland installeerden Russische vredes troepen zich tijdelijk in Nagorno-Karabach om de daar woonachtige Armeense bevolking (circa 150.000 in totaal) te beschermen tegen de Azerbeidzjaanse/Turkse agressie. Het conflict rondom Nagorno-Karabach kent een lange voorgeschiedenis. De oorsprong ervan is te herleiden tot het begin van de twintigste eeuw. De eeuwenlange Armeense traditie van Nagorno-Karabach weerhield Jozef Stalin, in die tijd verantwoordelijk voor de nationaliteitenpolitiek van de nog jonge Sovjet-Unie, er namelijk niet van begin jaren twintig van de vorige eeuw Nagorno-Karabach als een autonome oblast³ definitief te voegen binnen de grenzen van de Sovjetrepubliek Azerbeidzjan, waarvan de bevolking verwant is aan Turken. Als beweegredenen van dit besluit van Stalin zijn wel genoemd zijn gewenste toenadering tot Turkije aan het begin van het Sovjettijdperk en zijn gezindheid jegens het olierijke Azerbeidzjan. In essentie maakte deze actie onderdeel uit van de bredere verdeel-en-heerspolitiek om de niet-Russische volken onder controle te houden en een afscheiding uit het Sovjetverband feitelijk te bemoeilijken.⁴

Voordat Nagorno-Karabach definitief aan de Sovjetrepubliek Azerbeidzjan werd toegewezen, vonden in de Nagorno-Karabachse stad Shushi bloedige pogroms plaats tegen de plaatselijke Armeense bevolking onder de hand van Azerbeidzjaanse troepen.⁵ Het was dus niet onbegrijpelijk dat er een blijvend onbehagen was onder de Armeniërs in Nagorno-Karabach om onder Sovjet-Azerbeidzjaans bestuur te moeten leven. Mede naar aanleiding van Gorbatsjovs *perestrojka*⁶ wer-

2 Zie bijv. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 'Mercenaries in and around the Nagorno-Karabakh Conflict Zone Must Be Withdrawn', 11 november 2020, te raadplegen op www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26494&LangID=E.

3 Het Russische woord *oblast* duidt een bestuurslaag aan binnen zowel het Sovjet-Unierecht als het huidige Russische recht.

4 De gevolgen van deze verdeel-en-heerspolitiek zijn ook elders zichtbaar, zoals in Zuid-Ossetië en Abchazië.

5 V. Balayan, The Massacre of the Armenians of Shushi on March 23, 1920 as a Consequence of Impunity of the Armenian Genocide in 1915, te raadplegen op <http://armstudies.asj-oa.am/137/1/95.pdf>.

6 Michael Gorbatsjov was tussen 1985 en 1991 de secretaris-generaal van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie. Hij wenste de enigszins vastgelopen Sovjet-Unie op gang te brengen door openheid (*glasnost*) en staatkundige en economische hernieuwingen (*perestrojka*).

den in de jaren tachtig van de vorige eeuw in totaal 80.000 handtekeningen verzameld door de ingezetenen van Nagorno-Karabach om unificatie van het gebied met de Sovjetrepubliek Armenië aan te kaarten bij de Sovjetautoriteiten. In navolging van deze petitie werden in februari 1988 massademonstraties georganiseerd in de hoofdstad Stepanakert voor een vereniging met de Sovjetrepubliek Armenië. Deze acties bevielen de Sovjet-Azerbeidzjaanse autoriteiten slecht, hetgeen leidde tot nieuwe bloedbaden tegen de Armeense bevolking.⁷ Zo werden bijvoorbeeld in de steden Sumgait en Kirovabad (in 1988) en de Azerbeidzjaanse hoofdstad Bakoe (in 1990) lynchacties uitgevoerd tegen de aldaar gevestigde etnische Armeniërs.⁸

De situatie was mede als gevolg van deze lynchacties dusdanig precair dat de bevolking van de autonome oblast Nagorno-Karabach een beroep deed op de Wet van de Sovjet-Unie van 3 april 1990, die een regeling bood voor de afscheiding van een republiek of een autonome oblast uit het Sovjetverband.⁹ Nagorno-Karabach vaardigde op 2 september 1991 een proclamatie van de Republiek Nagorno-Karabach uit, die is gebaseerd op deze Wet van 3 april 1990. In deze proclamatieverklaring is onder meer te lezen hoe de Armeniërs hebben geleden onder het beleid van apartheid en discriminatie in de Sovjetrepubliek Azerbeidzjan jegens etnische Armeniërs.¹⁰ Over de onafhankelijkheid van Nagorno-Karabach volgde vervolgens op 10 december 1991 een referendum. Kiesgerechtigde burgers van de autonome oblast Nagorno-Karabach stonden voor de vraag of zij de geproclameerde Republiek Nagorno-Karabach aanvaardden als een soevereine staat. De opkomst bij dit referendum was 82,2 procent met een weinig verrassende uitslag:

- 7 Zo stelde Hidayat Orujev, een Azerbeidzjaanse leider van de Communistische Partij, vlak voor de pogroms in Sumgait: 'If you do not stop campaigning for the unification of Nagorno Karabakh with Armenia, if you don't sober up, 100,000 Azeris from neighboring districts will break into your houses, torch your apartments, rape your women, and kill your children.' Zie 'Honoring the Victims of Sumgait', *Congressional Record* (159) 2013, afl. 29, te raadplegen op www.congress.gov/congressional-record/2013/2/28/extensions-of-remarks-section/article/E211-2.
- 8 Naar aanleiding van deze lynchacties tegen de Armeense bevolking is in september 1990 in *The New York Review* een open brief gepubliceerd waarin de Sovjet-Unie en de internationale gemeenschap worden opgeroepen het geweld tegen etnische Armeniërs te veroordelen en maatregelen te nemen ter bescherming van de veiligheid van Armeniërs in de Kaukasus. Ondertekenaars van deze open brief uit 1990 zijn Jacques Derrida, Hans-Georg Gadamer, Jürgen Habermas, Emmanuel Levinas, Richard Rorty e.a. De open brief kan worden geraadpleegd via de volgende link: www.nybooks.com/articles/1990/09/27/an-open-letter-on-anti-armenian-pogroms-in-the-sov/?fbclid=IwAR18Ny3DIgI_WpIAlax5QaFi2Dpc46TBMWrYBFjGsJxX-wToS4GUgX1w1hU.
- 9 Art. 3 van deze wet maakte het mogelijk dat autonome Sovjetrepublieken alsook autonome oblasten referenda hielden met het oog op afscheiding van de Sovjet-Unie. De Engelse vertaling van deze wet kan worden geraadpleegd op <http://soviethistory.msu.edu/1991-2/shevarnadze-resigns/shevarnadze-resigns-texts/law-on-secession-from-the-ussr/>.
- 10 Zo is in de proclamatieverklaring opgenomen: '(...) taking into consideration that the policy of apartheid and discrimination pursued in Azerbaijan created an atmosphere of hatred and intolerance in the Republic towards the Armenian people, which led to armed conflict, human victims, mass deportation of the population from peaceful Armenian villages; (...).'

in 99,89 procent van de getelde stemmen werd geopteerd voor onafhankelijkheid.¹¹ Op grond van dit referendum werd op 6 januari 1992 de onafhankelijkheid van de Republiek Nagorno-Karabach uitgeroepen.

Het uitroepen van de onafhankelijkheid van Nagorno-Karabach zorgde voor escalatie van het geweld tussen Nagorno-Karabach en Azerbeidzjan. Laatstgenoemde had na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in de tussentijd zijn onafhankelijkheid verworven. Er volgde een oorlog om Nagorno-Karabach die tot 1994 duurde. Met inmenging van Rusland werd in het voorjaar van 1994 een staakt-het-vuren overeengekomen tussen de betrokken partijen. Het territorium van Nagorno-Karabach kwam onder het bewind van zijn Armeense bevolking. Tijdens de oorlog waren door lokale troepen regio's rondom Nagorno-Karabach ingenomen die functioneerden als een bufferzone tegen een eventuele hernieuwde Azerbeidzjaanse agressie. In de verklaring over het staakt-het-vuren werd door de partijen overeengekomen dat onder begeleiding van de zogeheten OSCE Minsk-groep¹² een onderhandelingsproces zou worden opgezet om het conflict te beslechten. De onderhandelingen die plaatsvonden onder leiding van de covoorzitters van de OSCE Minsk-groep, bestaande uit Rusland, Frankrijk en de Verenigde Staten, leidden echter niet tot een vredesverdrag. Integendeel, er waren geregeld schermutselingen en in 2016 volgde een vierdaagse oorlog, die na tussenkomst van Rusland werd beëindigd. Zoals gezegd, vond vier jaar later, in september 2020, het meest recente offensief van Azerbeidzjan plaats. Dit had tot gevolg dat het zuidelijke deel van Nagorno-Karabach werd ingenomen door Azerbeidzjan en dat de regio's die als bufferzone dienden, aan hem werden overgedragen. Het conflict was hiermee echter verre van opgelost, aangezien er nog geen overeenstemming is over de status van Nagorno-Karabach. De eerdergenoemde verklaring tussen de staatshoofden van Armenië, Rusland en Azerbeidzjan biedt hierover geen uitsluitel.

Het functioneren van Nagorno-Karabach komt overeen met dat van een *de facto* onafhankelijke staat. Zijn institutionalisering heeft daaraan in wezenlijke zin bijgedragen. Hierna wordt ingegaan op de constitutionele ontwikkeling en institutionele ordening van Nagorno-Karabach. Welke instituties zijn in het leven geroepen en welke rol heeft deze institutionalisering gespeeld in het staatsvormingsproces van Nagorno-Karabach?

- 11 Sh. Avakian, *Nagorno Karabagh. Legal Aspects*, Moskou: MIA Publishers 2005, p. 24. Verschillende onafhankelijke observatoren, zoals 'France-Press' en 'Radio Rossii', waren aanwezig en concludeerden dat er geen onregelmatigheden hebben plaatsgevonden bij dit referendum.
- 12 De OSCE Minsk-groep is opgericht in 1992 door de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (thans de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa). Het primaire doel van deze Minsk-groep is het bevorderen van een vredige oplossing van het conflict over Nagorno-Karabach.

3. Institutionaliserings in de Republiek Nagorno-Karabach

De Wet van 8 januari 1992

Zoals hiervoor is opgemerkt, werd op 10 december 1991 een referendum gehouden over de onafhankelijkheid van Nagorno-Karabach, waarvan de uitslag in bijna absolute meerderheid wees in de richting van onafhankelijkheid. Ruim twee weken na dit referendum, op 28 december 1991, werden parlementsverkiezingen georganiseerd in Nagorno-Karabach. Dit parlement, bestaande uit 88 leden, nam op 8 januari 1992 (dat is twee dagen na de onafhankelijkheidsverklaring) een wet aan getiteld (in het Armeens) 'Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության պետական անկախության հիմունքների մասին', vrij vertaald 'Van de fundamenteën van de staatsonafhankelijkheid van de Republiek Nagorno-Karabach'.¹³ Deze wet kent in totaal dertien bepalingen en zet de cruciale karakteristieken van de nieuwe republiek uiteen. In de eerste bepalingen wordt verankerd dat Nagorno-Karabach een onafhankelijke en democratische republiek is, bestaande uit zes provincies. Op grond van deze wet gaat alle macht uit van het volk van Nagorno-Karabach.¹⁴ Nagorno-Karabach heeft op grond van de wet de bevoegdheid om betrekkingen aan te gaan met vreemde mogendheden. Stepanakert is de hoofdstad van de Republiek en het Armeens is de officiële taal.¹⁵ Op grond van artikel 3 van deze wet mogen de grenzen van de Republiek niet worden gewijzigd zonder instemming van het parlement na een volksraadpleging. Met betrekking tot de constitutionele status van Nagorno-Karabach geldt dat deze volgens de Wet van 8 januari 1992 alleen kan worden gewijzigd na de goedkeuring van het parlement.¹⁶ Het functioneren van het parlement werd als gevolg van de volledige mobilisatie in de zomer van 1992 tot de wapenstilstand in 1994 grotendeels verhinderd. Zo meldde het Freedom House dat veel leden van het parlement ten tijde van deze eerste oorlog om Nagorno-Karabach aan het front stonden.¹⁷

Wapenstilstand in 1994 en voortzetting van de institutionalisering van het staatsbestel

Na de wapenstilstand in 1994 werden verschillende wetten aangenomen met betrekking tot de ordening van de rechtsorde van Nagorno-Karabach. De grondprincipes die de Wet van 8 januari 1992 had uitgestippeld, werden in december 1994 uitgewerkt in afzonderlijke wetten. Zo werd op 21 december 1994 een wet aangenomen die betrekking had op de rechtspositie van de president van

13 Deze wet kan (in het Armeens) worden geraadpleegd op <http://gov.nkr.am/files/legislation/205.pdf>.

14 Art. 1 Wet van 8 januari 1992.

15 Art. 3 jo. art. 10 Wet van 8 januari 1992. In art. 3 van de wet wordt opgemerkt dat de Republiek zich zal inzetten voor het behoud van de talen van minderheden.

16 Art. 4 Wet van 8 januari 1992.

17 Freedom House, *Nagorno-Karabakh*, 1998; N. Ghazaryan, 'The Legal System of Nagorno-Karabakh and its Status under International and European Law', in: B. Harzl & R. Petrov (red.), *Unrecognized Entities in International and European Law*, Leiden: Brill (te verschijnen), par. 3.1. Volgens Beacháin verloren 11 van de 88 parlementariërs het leven tijdens deze eerste Nagorno-Karabach-oorlog. D.Ó. Beacháin e.a., 'The Secret Lives of Unrecognised States: Internal Dynamics, External Relations, and Counter-Recognition Strategies', *Small Wars & Insurgencies* (27) 2016, afl. 3, p. 455.

Nagorno-Karabach.¹⁸ Als gevolg van deze wet kreeg Nagorno-Karabach een presidentieel stelsel. De bevoegdheden van de president werden verruimd, met als gevolg dat de president de premier zonder goedkeuring van het parlement kon benoemen.¹⁹ Een dag na de wet over de rechtspositie van de president in het staatsbestel, op 22 december 1994, zagen twee wetten het licht, de ene inzake het parlement en de andere inzake de regering van Nagorno-Karabach.²⁰ Deze wetten zetten uiteen wat onder meer de werkwijze is van deze instituties en wat hun bevoegdheden zijn. In de maanden en jaren die volgden op de wapenstilstand van 1994 werd het proces van uitwerking van de neergelegde principes van de Republiek voortgezet. Zo werd in 1995 regelgeving tot stand gebracht over bijvoorbeeld het burgerschap van de ingezetenen van Nagorno-Karabach.²¹ Artikel 1 van de Wet van 18 november 1995 inzake grondprincipes van het burgerschap in Nagorno-Karabach stelt kort en krachtig: 'Het burgerschap van de Republiek Nagorno-Karabach betreft de politiek-juridische relatie tussen de burger en de Republiek Nagorno-Karabach die tot uitdrukking komt in wederkerige rechten, plichten en verantwoordelijkheden.'²² De rechterlijke macht werd verankerd in de Wet van 6 mei 1996.²³ Deze wet introduceerde een tweeledige rechtsprekende macht: de lokale rechtbanken en de Hoge Raad van Nagorno-Karabach. Regelgeving over de verkiezing van de decentrale overheden van Nagorno-Karabach trad in werking in februari 1998.²⁴ De eerste decentrale verkiezingen werden gehouden in september 1998.²⁵ Over onderwerpen als eigendom, buitenlandse investeringen, voertalen en mensenrechten werden wetten aangenomen in de jaren die volgden. De stapsgewijze institutionalisering van de juridisch-politieke ordening van Nagorno-Karabach toonde zich in de inhoud en de volgtijdelijkheid van de aangenomen wetten. Na de wapenstilstand van 1994 volgden directe parlementaire en presidentiële verkiezingen in 1995 (voor het parlement) en in 1996

18 Wet van 21 december 1994 inzake de President van de Republiek Nagorno-Karabach, te raadplegen (in het Armeens) op www.arlexis.am/DocumentView.aspx?docid=65.

19 Art. 5, onderdeel 6, Wet van 21 december 1994.

20 Wet van 22 december 1994 inzake het parlement van Nagorno-Karabach, te raadplegen (in het Armeens) op www.arlexis.am/DocumentView.aspx?DocID=181; Wet van 22 december 1994 inzake de regering van Nagorno-Karabach, te raadplegen (in het Armeens) op www.arlexis.am/DocumentView.aspx?DocID=64.

21 Wet van 18 november 1995 inzake grondprincipes van het burgerschap in Nagorno-Karabach, te raadplegen (in het Armeens) op www.arlexis.am/DocumentView.aspx?DocID=68. Ook werd een wet aangenomen over het eigendomsrecht in Nagorno-Karabach: Wet van 14 februari 1995 inzake eigendom in Nagorno-Karabach, te raadplegen (in het Armeens) op www.arlexis.am/DocumentView.aspx?DocID=119.

22 Een vertaling van art. 1 Wet van 18 november 1995 luidend: 'Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության քաղաքացիությունը անձի քաղաքական-իրավական կապն է Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության հետ, որն արտահայտվում է նրանց փոխադարձ իրավունքների, պարտականությունների և պատասխանատվության համակցության մեջ:'

23 Zie <https://minjustnkr.am/nkr/%D5%8A%D5%A1%D5%BF%D5%B4%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%B6.php>.

24 Wet van 28 januari 1998 inzake de organen van decentrale overheden, te raadplegen (in het Armeens) op www.arlexis.am/DocumentView.aspx?DocID=430.

25 Avakian 2005, p. 44.

(voor de president). Nadien werden reguliere verkiezingen gehouden voor deze instanties en de decentrale vertegenwoordigende organen.

De Grondwet van 2006

Na de onafhankelijkheidsverklaring werd door middel van wetgeving beoogd orde in de samenleving te bewerkstelligen en te waarborgen. Het valt op dat die orde eerst door afzonderlijke wetten werd geschapen en pas nadien werd vervat in een grondwet. De eerste grondwet werd ingevoerd in 2006. Deze Grondwet van 2006 werd bij referendum goedgekeurd door 98 procent van de getelde stemmen.²⁶ De Grondwet telt in totaal 12 hoofdstukken en 142 artikelen.²⁷ Zij vestigt in haar eerste bepaling een soevereine, democratische staat gebaseerd op rechtsstatelijke beginselen en rechtvaardigheid. Fundamentele mensenrechten en vrijheden worden in artikel 2 erkend als onvervreemdbaar. Alle macht in Nagorno-Karabach gaat volgens deze eerste grondwet uit van het volk.²⁸ Evenals in de periode voor 2006 blijft de wetgevende macht bij het parlement, dat voor een periode van vijf jaar wordt gekozen door kiesgerechtigde burgers van Nagorno-Karabach.²⁹ De leden van het parlement, dat uit één kamer bestaat, stemmen zonder last.³⁰ De bevoegdheden van het parlement worden, in vergelijking met de situatie voor de inwerkingtreding van de Grondwet van 2006, uitgebreid.³¹ Zo wordt het parlement bevoegd verklaard op aanbeveling van de president de minister-president te benoemen.³² Hiermee verkreeg Nagorno-Karabach uit kracht van de Grondwet van 2006 een semipresidentieel stelsel.

Hoofdstuk 2 van de Grondwet is gewijd aan fundamentele rechten en vrijheden. Anders dan voor 2006 gold, bracht de Grondwet van 2006 een drieledige rechtspreekende macht met zich door de installatie van een gerechtshof tussen de rechtbanken en de Hoge Raad. De Hoge Raad kreeg op grond van de Grondwet van 2006 ook bevoegdheden met betrekking tot de toetsing van wetten aan de Grondwet.

De Grondwet van 2017

Het staatsvormingsproces werd voortgezet met invoering van de thans geldende Grondwet van 2017.³³ In de Grondwet van 2017 onderging de Republiek

26 De (onofficiële) Engelse vertaling van de Grondwet van 2006 kan worden geraadpleegd op http://president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf.

27 De 12 hoofdstukken zijn getiteld: I De fundamentele van de constitutionele orde, II Fundamentele mensenrechten, vrijheden en plichten, III De President van de Republiek, IV Het parlement, V De regering, VI Rechterlijke macht, VII Het Openbaar Ministerie, VIII De Nationale ombudsman, IX De toezichtkamer, X Lokaal zelfbestuur, XI Aanvaarding van de Grondwet, amendementen en referendum, en tot slot XII Transitieele bepalingen.

28 Art. 3 Grondwet van 2006, te raadplegen (in de onofficiële Engelse vertaling) op http://president.nkr.am/media/documents/constitution/constitution_en.pdf.

29 Art. 76 jo. art. 77 Grondwet van 2006.

30 Art. 79, tweede lid, Grondwet van 2006.

31 Hoofdstuk IV van de Grondwet van 2006.

32 Art. 94 Grondwet van 2006.

33 De onofficiële Engelse vertaling van de Grondwet van Artsakh van 2017 kan worden geraadpleegd op <http://president.nkr.am/media/documents/constitution/Constitution-eng2017.pdf>.

Nagorno-Karabach een naamsverandering. De Republiek Nagorno-Karabach en de Republiek Artsakh zijn volgens artikel 1, tweede lid, van de Grondwet van 2017 in de benaming identiek. In deze Grondwet wordt (behalve in de preambule) niet meer gesproken van Nagorno-Karabach, maar van Artsakh – de Armeense benaming van de entiteit. Evenals de Grondwet van 2006 kent de Grondwet van 2017 in totaal 12 hoofdstukken, die sterk lijken op de hoofdstukken uit de Grondwet van 2006.³⁴ De Grondwet uit 2017 bestaat in totaal uit 175 artikelen. Net zoals de Grondwet van 2006 vangt de Grondwet van 2017 aan met de constatering dat Artsakh een soevereine en democratische staat is, gebaseerd op de principes van de rechtsstaat.³⁵ Krachtens artikel 2 gaat alle macht in Artsakh uit van het volk. Het volk zal, uit kracht van artikel 2, tweede lid, de macht uitoefenen door middel van vrije verkiezingen en referenda in overeenstemming met de Grondwet en de overige wetten. Artikel 3 heeft betrekking op onvervreembare fundamentele mensenrechten en vrijheden. Artikel 4 stelt dat staatsmacht zal worden uitgeoefend in overeenstemming met de Grondwet en overige wetten, gebaseerd op een scheiding van de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht. Er geldt een eeuwigheidsclausule met betrekking tot deze artikelen, waardoor zij onwijzigbaar zijn.³⁶ Het minimale en maximale aantal leden van het parlement wordt, anders dan in de Grondwet van 2006, gereguleerd door de Grondwet van 2017. Op grond van artikel 107 van de Grondwet van 2017 bedraagt het aantal parlementariërs minimaal 27 en maximaal 33. De Grondwet van 2017 versterkt het presidentiële systeem, door onder meer de afschaffing van de positie van de minister-president.³⁷ De wijziging van het in 2006 geïnstalleerde semipresidentieel systeem naar een presidentieel systeem in 2017 houdt denkkelijk verband met de eerdergenoemde vierdaagse oorlog in 2016 met Azerbeidzjan. Een presidentieel stelsel, dat meer mogelijkheden biedt voor snel en daadkrachtig handelen, zou beter passen bij de noden van de Republiek.

De regelingen die hiervoor werden besproken, hebben geleidelijk geleid tot de fundering van het constitutionele staatsbestel van Artsakh. In de beginjaren is dit staatsbestel vormgegeven door middel van de uitvaardiging van verschillende wetten over de rechtspositie van bijvoorbeeld de president, de regering en het parlement. De orde die door deze wetten werd geschapen maakte het mogelijk om de regelgeving uiteindelijk te uniformeren in een grondwet: eerst de Grondwet van 2006 en later de thans geldende Grondwet van 2017. In de slotparagraaf hierna zal worden gezien op welke wijze de institutionalisering van de juridische ordening heeft bijgedragen aan het staatsvormingsproces van Artsakh.

34 De 12 hoofdstukken zijn getiteld: I De fundamentele van de constitutionele orde, II Fundamentele mensenrechten, vrijheden en plichten, III Wettelijke garanties in de economische, sociale en culturele sfeer, IV De President van de Republiek, V Het parlement, VI Rechtbanken en de Hoge Raad, VII Het Openbaar Ministerie, VIII Lokaal zelfbestuur, IX De Nationale ombudsman, X De toezichtkamer, XI Aanvaarding van de Grondwet, amendementen en referendum, en tot slot XII Transitionele bepalingen.

35 Art. 1, eerste lid, Grondwet van 2017.

36 Art. 163 Grondwet van 2017 luidt: 'De artikelen 1-4 en 163 van de Grondwet zijn onveranderbaar.'

37 Ghazaryan (te verschijnen), par. 3.1.

4. Tot slot: institutionalisering en staatsvorming

In de inleidende paragraaf is de Franse jurist en socioloog Maurice Hauriou aangehaald, die de staat beschouwde als het resultaat van een proces van institutionalisering. Hauriou, die verbonden is geweest aan de universiteit van Toulouse, is buiten Frankrijk weinig bekend. In eigen land heeft hij vooral faam verworven met zijn 'théorie de l'institution'.³⁸ Op grond van deze theorie spelen de instituties van een staat de rol van bemiddelaar tussen de staat en de burgers. Door middel van het scheppen van instituties ordent een staat in wording zijn samenleving. De ordening door middel van instituties brengt de staat in contact met zijn ingezetenen. In de Republiek van Artsakh/Nagorno-Karabach werden in de laatste jaren van het Sovjettijdperk, naar aanleiding van Gorbatsjovs *perestrojka*, concrete stappen gezet tot unificatie met de Sovjetrepubliek Armenië. Als gevolg hiervan ontstonden in verschillende Azerbeidjaanse steden, zoals Sumgait en Baku, pogroms tegen etnische Armeniërs, waarbij leuzen als 'Dood aan Armeniërs' en 'Armeniërs uit Azerbeidzjan' aan de orde van de dag waren. Deze pogroms herinnerden de Armeniërs van Nagorno-Karabach aan de nood en de wens om als meesters van het eigen lot een eigen republiek in het leven te roepen. Na de onafhankelijkheidsverklaring van de Republiek is door middel van de installatie van staatkundige instellingen stapsgewijs toegewerkt naar de wording van een staat. In de eerste jaren na de onafhankelijkheidsverklaring is de institutionalisering ingezet door middel van afzonderlijke wetten. De Wet van 8 januari 1992 heeft de aanzet daartoe gegeven door de grondprincipes van Nagorno-Karabach uiteen te zetten. Na de wapenstilstand van 1994 werd de juridische en politieke ordening van Nagorno-Karabach aangekleed met regelgeving over verschillende staatsinstellingen, zoals de president, het parlement, de regering en de rechterlijke macht. Deze afzonderlijke wetten zijn in 2006 grotendeels bijeengebracht in één document: de Grondwet van 2006, tevens de eerste Grondwet van Artsakh. De Grondwet van 2017 is thans de hoogste constitutionele regeling in Artsakh. De stapsgewijze institutionalisering van de juridisch-politieke ordening van Artsakh heeft volledig in lijn met Hauriou's gedachtegoed in wezenlijke zin bijgedragen aan het staatsvormingsproces van Artsakh. Het is immers door middel van deze instituties dat de wil van de bevolking van Artsakh tot uitdrukking komt. Deze instituties maken het mogelijk dat de bevolking van deze republiek daadwerkelijk op een democratische wijze haar toekomst kan bepalen. Mede als gevolg van de institutionalisering is Artsakh door middel van 'representative offices' vertegenwoordigd in verschillende staten, zoals de Verenigde Staten, Rusland, Frankrijk, Libanon, Duitsland, Australië en Armenië.³⁹ Artsakh heeft met staatsorganen die door de eigen bevolking zijn gelegitimeerd een rechtsorde geïnstalleerd die het thans bewaakt en waarborgt. Het is door middel van deze institutionalisering dat de bevolking van Artsakh weerstand weet te bieden tegen de nog steeds niet geweken dreiging vanuit Azerbeidzjan en waarmee kan worden voorzien in de gemeenschappelijke behoeften van de burgers.

38 Dooyeweerd 1940; Dooyeweerd 1941.

39 Avakian 2005, p. 45.